

27. Шрамко Б.А. К вопросу о взаимоотношениях племен степной и лесостепной Скифии / Б.А. Шрамко // Проблемы истории та археології України. – Харків, 2003. – с. 49-51.

* * *

УДК 2-726.2:17.023.32(477.53),,1754’’

В. Дмитренко

СІМ'Ї ПАРАФІЯЛЬНИХ СВЯЩЕНИКІВ МІСТЕЧКА НОВІ САНЖАРИ У 1754 РОЦІ

У статті проаналізовано демографічні характеристики, функціонування інститутів родини і шлюбу у ранньомодерному українському соціумі на прикладі сімей парафіяльних священників сотенного містечка Нові Санжари за матеріалами сповідних розписів.

Ключові слова: *Нові Санжари, сповідні розписи, священник, шлюб, сім'я.*

Традиційною, але малодослідженою спільнотою Гетьманщини було парафіяльне духовенство. Його вивченням займалися науковці дореволюційної Росії, зокрема П. Знаменський [3] та Е. Крижанівський [4]. Однак, демографічні характеристики, питання родинних і шлюбних відносин у цьому середовищі досліджено неповно. Серед сучасних розробок історії інституту шлюбу та сім'ї різних соціальних верств Гетьманщини, виконаних із урахуванням історико-демографічних методів, можна виділити праці Ю.Волошина [1], О. Сакала [7], І. Сердюка [8]. Проте, родини священників проаналізовані у них лише дотично.

При розгляді окресленої тематики важливим є питання про джерельну базу дослідження. У цьому плані заслуговують на увагу матеріали церковного обліку населення. Зокрема сповідні розписи. Цей вид документів фіксував відвідування парафіянами таїнств сповіді та причастя. Відповідно до указу 1737 року їх ведення покладалося на парафіяльних священників. Запис парафіян проводився за становим та посімейним принципом [6, с.114-125]. Сповідні розписи містечка Нові Санжари Полтавської протопопії Переяславсько-Бориспільської єпархії за 1754 рік зберігаються у 990-му фонді Центрального державного історичного архіву України у м. Києві.

У досліджуваній період там діяло шість церков: Успіня Пресвятої Богородиці, Святої Трійці, Архистратига Михаїла, Преображення

Господнього, Святителя Миколая та Святого Григорія. Настоятелями у них були: Стефан Липецький – Успенської, Данило Федорів – Троїцької, Павло Сагавчук і Іван Федорів – Михайлівської, Павло Гамалія – Преображенської, Андрій Михайлів і Микола Андріїв – Миколаївської, Іван Михайлів – Георгіївської.

У своєму дослідженні, ми спробуємо з'ясувати: структуру сімей парохів, кількісний склад і встановити статевовікове співвідношення у їх родин. Проведений аналіз показує наступні результати: Стефан Липецький – одружений, 4 особи в родині; Данило Федорів – вдівець, 4 особи в родині; Павло Сагавчук – одружений, 5 осіб в родині; Іван Федорів – одружений, 7 осіб в родині; Павло Гамалія – одружений, 8 осіб в родині; Андрій Михайлів – одружений, 2 особи в родині; Микола Андріїв – одружений, 4 особи в родині; Іван Михайлів – одружений, 7 осіб в родині. Тож бачимо, що з восьми ієреїв – сім були одруженими.

Щодо кількісного складу родин, то абсолютним рекордсменом був Павло Гамалія. Найменше осіб було у родині Андрія Михайліва. Збільшення сім'ї тут вже не передбачалося з огляду на похилий вік подружжя (за даними розпису йому було сімдесят чотири, а їй шістдесят п'ять) [9, арк.1043]. Арифметичні підрахунки дозволяють встановити середню населеність священницьких родин. Вона становила 5,1 особи. Для порівняння: середня населеність родин сільських парафіяльних священників у Пирятинській протопопії 1758 року становила 4,8 осіб, а у Баришівській 1756 року – 4,4 [2, с.141].

При аналізі структури сімей ми скористаємося класифікацією, запропонованою британським дослідником П. Ласлеттом [5, с.132-157]. Можемо констатувати, що у Нових Санжарах одна родина належала до складного типу сімей, а сім – до простого. Варто зауважити, що ієреї перебували між собою у кровній спорідненості, утворюючи своєрідні священницькі клани. Так, панотець церкви Святителя Миколая, Андрій Михайлів був, скоріше за все, батьком іншому священнику цієї ж церкви – Миколі Андріїву [9, арк.835].

Аналізуючи вікову структуру священників, умовно розіб'ємо їх на десятирічні вікові групи, прийняті у демографічних обрахунках. Отців молодших 30 років виявлено не було. До групи 30-40 річних належали двоє. У групу осіб 40-50 років входило п'ять ієреїв. Осіб від 50 до 60 років серед ієреїв містечка не було, зате одному панотцю – Андрію Михайліву виповнилося сімдесят чотири.

Дослідження вікової різниці показує, що у семи з восьми шлюбних пар – чоловіки були старшими. Вікова різниця в середньому становила шість років. Виняток – сім'я Івана Федоріва, бо там чоловікові було тридцять три, а його дружині, Тетяні Михайлівні, сорок [9, арк.781]. На

жаль, відсутність розписів за подальші роки не дає змоги з'ясувати: чи мова йде про банальну опіску, чи так воно й було насправді.

Аналіз розписів дозволяє змалювати картину співвідношення дорослих і дітей: сімнадцять до двадцяти чотирьох. Щодо середньої кількості дітей, то на одну сім'ю їх припадало троє. У статевому співвідношенні переважали хлопчики. Так, маємо одинадцять дівчаток і дванадцять хлопчиків. Отож убачаємо ситуацію, типову для ранньомодерного суспільства Гетьманщини.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, доходимо до наступних висновків:

- по перше, матеріали сповідних розписів є важливим джерелом для дослідження демографічних процесів функціонування інституту сім'ї у середовищі парафіяльного духовенства Гетьманщини середини XVIII століття;

- по друге, аналіз основних демографічних показників функціонування інституту сім'ї серед священників Нових Санжар засвідчує їхню схожість з загальною картиною родинних стосунків у культурі ранньомодерного українського соціуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин Ю.В. Структура сім'ї в поселеннях росіян-старообрядців Малоросії XVIII ст. (на прикладі слободи Демянки Топальської сотні Стародубського полку) / Ю.В.Волошин // Історична пам'ять. – 2005. – №1-2. – с.64-83.
2. Дмитренко В. Парафіяльне духовенство Пирятинської та Барішівської протопопій на середину XVIII століття: спроба порівняльного історико-демографічного аналізу за матеріалами сповідних розписів / Віталій Дмитренко // Краєзнавство. – 2011. – №1. – с.140-141.
3. Знаменский П. Приходское духовенство в России со времен реформы Петра / П.Знаменский. – Казань, 1873. – 851 с.
4. Крыжановский Е. Очерки быта южнорусского сельского духовенства в XVIII веке / Е.Крыжановский // Крыжановский Е. Собрание сочинений: В 3 т. – К., 1890. – Т.1. – 652 с.
5. Ласлетт П. Семья и домохозяйство: исторический подход / П.Ласлетт // Брачность, рождаемость, семья за три века: Сб. статей / Под ред. А.Г.Вишневого и И.С.Кона. – М.: Статистика, 1979. – с.132-157.
6. О штрафах за уклонение от исповеди // Полное собрание законов Российской империи. – Т.10. – СПб., 1830. – с.114-125.
7. Сакало О. Домогосподарство сільського населення Гетьманщини другої половини XVIII ст.: деякі історико-демографічні аспекти (на

- прикладі села Ведмеже Роменської сотні Лубенського полку) / Олександр Сакало // Красзнавство. – 2008. – №1-4. – с.168-174.
8. Сердюк І. Демографічні характеристики міського духовенства за даними Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 років / І.Сердюк // Історія релігій в Україні. Книга І. – Львів, 2009. – с.586-593.
 9. Центральний державний історичний архів України м. Київ. – Ф.990. – Оп.2. – Спр.15.

* * *

УДК 316.334.55(477.53)»1775»

О. Бороденко

ПРИЧИНИ НЕДООБЛІКУ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКУ У СПОВІДНИХ РОЗПИСАХ 1775 РОКУ

У статті здійснена спроба виокремлення можливих причин недореєстрації кількості сільського населення Полтавського полку у матеріалах сповідних розписів 1775 р., порівнюючи з даними Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 рр.

Ключові слова: *кількість населення, недооблік, причини, Румянцевський опис, сповідні розписи.*

Нові тенденції у розвитку сучасної української гуманітаристики все виразніше демонструють гармонійне поєднання міждисциплінарності та використання новітніх методологічних підходів. У цьому сенсі зростає цінність тих наукових розвідок, котрі апелюють до «квантитативного» (кількісного) аналізу історичних джерел, особливо облікового характеру, оскільки його висновки обґрунтовуються чисельними показниками або ж, навпаки, кліометричні дані викликають у дослідника низку запитань та необхідність пошуку змістовно-логічних відповідей на них. Так, у результаті проведеного аналізу кількісних показників сільських мешканців Полтавського полку у документах двох видів облікових реєстрів: Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 рр. (Румянцевського) та сповідних розписів 1775 р., авторка виявила недооблік населення останнім джерелом і спробувала з'ясувати його причини.

Отже, джерельну базу дослідження становлять документи вже названих фіскального та церковного реєстрів. Перший, Румянцевський